

ЗАСОБИ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ У ЖИВОПИСІ ЛІРИЧНОГО ПЕЙЗАЖУ

У статті аналізується ліричний пейзаж як один з підвидів пейзажного жанру. Висвітлюються засоби виразності у живописі за допомогою яких художники передають емоції та настрій у ліричному пейзажі.

Ключові слова: «живопис», «ліричний пейзаж», «засоби виразності», «емоції у пейзажі», «колорит».

The article examines the lyrical landscape as one of the subtypes of the landscape genre. It highlights the expressive means in painting through which artists convey emotions and mood in lyrical landscapes.

Key words: "painting," "lyrical landscape," "expressive means," "emotions in landscape," "color palette."

Природа була і є джерелом натхнення й чинником поглиблення знань для художників. Пейзаж є жанром образотворчого мистецтва у якому головним об'єктом зображення виступає природа. Ліричний пейзаж розглядається як піджанр, у якому митці відтворюють різні стани природи, віддзеркалюючи людські переживання та настрої, виражаючи різні емоції – від туги і смутку до радості й миротворення.

Теоретичні аспекти пейзажного жанру висвітлені у працях Ю. Белічка, О. Голубця, Г. Каганова, С. Короля, А. Пучкова, Л. Соколюк, Д. Степовика, Г. Складенка, О. Федорука, Р. Шмагала та інших науковців. У їх публікаціях розкрито, зокрема й питання щодо специфіки ліричного пейзажу, визначення витоків і етапів його розвитку у контексті художніх напрямів, а також принципів втілення образу краєвиду на тлі європейських мистецьких процесів.

Ліричний пейзаж представляє собою окремий підвид пейзажного жанру, у якому живописці прагнуть знаходити аналогії між природою і людськими переживаннями і настроями. Це досі вельми популярний напрям у живописі. Багато українських художників віддавали перевагу вираженню емоцій через відображення природи у своїх творах, а саме – Й. Бокшай, С. Васильківський, М. Глущенко, Г. Глюк, А. Куїнджі, П. Левченко, М. Пимоненко, І. Труш, О. Шовкуненко, А. Ерделі та інші майстри емоційного, поетичного пейзажу. У сприйнятті природи цими художниками переважала ідея відтворення світу почуттів і переживань людини.

Французькі художники-імпресіоністи – Клод Моне, Каміль Піссарро, Огюст Ренуар, Альфред Сіслей та інші, внесли визначний вклад у розвиток цього напрямку через імпресіоністичне сприйняття дійсності. Наприклад: відоміша картина Моне «Враження. Схід сонця», що відіграла важливу роль у подальшому розвитку ліричного пейзажу, встановивши передачу першого враження від природи основним методом цього жанру. Однією з ключових

проблем імпресіоністів була передача освітлення, відображення мінливого стану природи, швидкоплинного враження від об'єктів зображення у взаємодії зі світло-повітряним середовищем [1]. На сьогодні ж, як зазначає Л. Кулик «реакція сучасного художника на місто набуває особливого відтінку: побачене повинно освітитися не першим поривом почуттів, як у імпресіоністів, а більш глибоким проникненням в життя цього середовища. Відбираються мотиви, які відповідають цій внутрішній необхідності» [2, с. 349].

Однією з характерних рис ліричного пейзажу є передача емоційного стану художника за допомогою різноманітних засобів живопису, таких як – колір, манера письма, контраст, акцент, нюанс тощо. «Образотворчий аспект цих творів виражений такими пластичними засобами, як фактурність фарбового шару, вільний корпусний мазок; водночас цей аспект урізноманітнений такими композиційними принципами, як фрагментарність, динамічність картинної площини» [4, с. 52].

Колірна палітра у живописі відіграє важливу роль у візуальному сприйнятті твору, а тому важливо вміло поєднувати різні кольорові відтінки для передачі цільного колориту. «Мистецтво живопису – мистецтво кольорових і світлових співвідношень в абстрактній або конкретній формі. Колір – прямий емоційний, синтезуючий і асоціативний фактор впливу на глядача. Світло в живописі – рівноцінне кольору» [5, с. 132].

Колорит визначає взаємозв'язок усіх кольірних елементів твору і його кольірний лад, що є одним із засобів реалістичного та виразного зображення дійсності. «У побудові картини виключно велику роль грає колорит. Картина називається колоритною тоді, коли художник зумів знайти кольірну гармонію, тобто, дати найкраще узгоджене поєднання кольорів» [3, с. 34]. Залежно від колориту кольорової гами, він може впливати холодніше – з перевагою лілових, блакитних, синіх відтінків, або тепліше – з жовто-гарячими, червоними, вохристими тонами; бути яскравим, приглушеним, спокійним чи напруженим тощо. Колорит суттєво впливає на настрій глядача, формує характерність картини та виступає ключовим засобом емоційної виразності, що стає вирішальним аспектом у ліричному пейзажі. Одиний той самий природний мотив сприймається по-іншому у різний час доби, відображаючи характеристики кольірної гами і освітлення. Так – на світанку відзначається прохолодністю, затишком і прозорістю, з контурами наче овіяним маревом, у той час як удень з'являється різко виражений контраст з насиченістю теплих і холодних кольорів, що формує різкий білий світ з короткими тінями. На заході сонця можна спостерігати теплі рожево-блакитні відтінки, глибокі тіні та різноманітність кольірних відтінків.

Вплив на характер мальовничого рішення пейзажу чинить й техніка живопису. Застосування техніки імпасто при живописі мастихіном може істотно підкреслити окремі об'єкти, виділити їх серед інших та привернути увагу глядача. Розмір і форма мазка сприяють передачі у краєвиді певного психологічного стану художника і допомагають розкрити ідею твору.

Крім цього, такий підхід робить живопис більш звучним, активним і живим [1].

У будь-якому творчому процесі вирішальною є концепція митця визначення теми майбутньої картини. Один і той же пейзаж, сприйнятий різними людьми, може викликати різні психологічні почуття. Художники-пейзажисти у першу чергу розповідають про фрагмент краєвиду, що вразив їх примусивши зупинитися й поміркувати. Подальше народження художнього образу об'єднує у собі відчуття митця, його майстерність та вміння якнайкраще передати образну умовність пейзажу відповідними мальовничими засобами. «Умовність є специфічною рисою будь-якого твору мистецтва, що відображає життя в образних формах, а не показує його у вигляді реального явища. Міра умовності визначається творчим завданням...» [5, с. 138]. Також, серед важливих засобів виразності у ліричному пейзажі, потрібно згадати специфіку тонових і кольорових відношень зображуваних об'єктів, ілюзію плановості й глибини простору, вирішення питань повітряної перспективи та композиції. Передача глибини на картині визначається чітким розділом на живописні плани, які відрізняються між собою кольоровою насиченістю, розміром зображувальних об'єктів, чіткістю та ясністю обрисів предметів. Повітряна перспектива, що залежить від вологості та запиленості повітря, виявляє особливу виразність у різних атмосферних умовах, таких як туман, світанок над водоймою, пустеля або степ за вітряної погоди, коли піднімається пил [1]. Таким чином, ближні об'єкти сприймаються докладно, з багатьма деталями і фактурою, тоді як віддалені узагальнюються, втрачаючи подробиці. Художник повинен враховувати ці зміни для вірного відтворення реального простору і освітлення.

Вибір відповідної форми подачі творчої роботи також вказує на конкретний мотив природи. Горизонтальні полотна асоціюються із зображенням степу і морського простору, тоді як вертикальні характерні для передачі глибини у картині, наприклад, живописна композиція з деревами, що виходять у височінь.

Таким чином, ліричний пейзаж – це підвид пейзажного жанру, який передає емоційні та поетичні аспекти природи через використання художніх засобів виразності. У ліричному пейзажі характерно вираженні особисті відчуття художника щодо природи, а не лише її сухе копіювання та відтворення деталей. Цей підхід спрямований на передачу атмосфери, настрою та внутрішніх переживань автора. Тож, основним завданням ліричного пейзажу є створення виразного художнього образу, який би викликав емоційний відгук у глядача. Серед художніх засобів, які створюють атмосферу, настрої і враження у ліричному пейзажі слід виділити: композиційне рішення, колорит, повітряну перспективу, світлотінь, текстуру, характер мазків і техніку письма, деталі та ритм. Ці засоби взаємодіють, утворюючи комплексний образ, що виражає емоційний стан автора через твір та викликає відповідні відчуття у глядача.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кириченко М. А., Кириченко І. М. Основи образотворчої грамоти : навчальний посібник / М. А. Кириченко, І. М. Кириченко. – 2 -ге вид., перероб. і допов. – К. : Вища школа, 2002. – 190 с.
2. Кулик Л. С. Історія виникнення міського пейзажу як самостійного жанру живопису / Л. С. Кулик // Молодий вчений, 2018. – № 9(2). – С. 347-349.
3. Музика О.Я. Матеріали і техніка олійного живопису : навч. посібник / укладач : О.Я. Музика. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2013. – 114 с.
4. Осадца М. З. Міський краєвид у живописних практиках художників Івано-Франківщини 1960-80-х років: Художньо-стильові та образні трансформації / М.З. Осадца // Вісник КНУКіМ. Серія : Мистецтвознавство. Вип. – 42. Київ, 2020. С. 50-55.
5. Федорук В. Живопис у навчально-творчому процесі: аспект побудови освітлення кольороформи. ВІСНИК Львівської національної академії мистецтв. Вип. 22. 2011. С. 131-149.

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, доцент Ракович В.В.